

Drágám! Soha nem gondoltam volna, hogy egykori vágyunk – nászút „a fény városába” – beteljesületlenül marad. De látod, huszonhat évvel az esküvőnk után mégis eljutottam Párizsba, igaz, nélkülöd. Köszönöm, hogy kikísértél a reptérre, és nyugtatgattál, mert még sohasem jártam egyedül külföldön; különben is pánikos utazó vagyok, és már előre szorongtam: sikerül-e három szűk nap alatt (péntek kora estétől vasárnap délutánig) mélyinterjút készítenem József Attila utolsó élő barátjával, Fejtő Ferencsel.

Utólag kiderült: jogos volt az aggodalmam. No, nem azért, mert vendéglátóm memóriája kilencvenhat esztendőskorára megromlott vagy elfeledkezett érkezésemről. Ellenkezőleg: hihetetlen intenzitással él, tájékozódik és dolgozik most is. Inkább az időzítéssel volt baj. Hiába állapodtunk meg az interjúra szánt órákban, neki mindig közbejött valami vagy valaki. Emlékszel? Már csomagoltam az útra, amikor levelet kaptam tőle, hogy péntek délután muszáj fölkeresnie a fogorvosát, ezért csak fél hat után tud otthon fogadni. Igen ám, de mire gyalogosan, elvesztem a párizsi forgalomban, térkép alapján megtaláltam a szállodámat, a recepción az a hír várt, hogy Monsieur Fejtő keresett telefonon, s kéri, sürgősen hívjam vissza. Mit gondolsz, miért volt olyan fontos még aznap beszélünk? Hogy lemondja első találkozásunkat, mert váratlan vendégek toppantak be hozzá.

Másnap reggel végre fölkereshettem, de ezúttal is szabadkozással kezdte: délelőttre visszarendelte a fogorvos. Látva, hogy elkeseredem a hír hallatán, följánlotta: tartsak velem, menet közben interjúzhatunk. Fia, Karcsi volt a sofőr. Ne tudd meg, milyen nyaktörő mutató egy robogó autó hátsó üléséről előrehajolva, az előttem ülő szája elé tartott magnetofont görcsösen markolva, nehezen érthető artikulációját figyelve társalogni (hiszen éppen fogproblémái miatt szorult orvosi kezelésre)! Ezzel együtt minden kérdésemre szívesen válaszolt.

A rendelőben sem vesztegettük az időt, noha a plexi hegesztőmaszkban dolgozó, fiatal doktornő azonnal hozzálátott a Mester fogainak csiszolásához. Ezalatt én a kezelő előtti padon ücsörögtem az orvosnő engedélyére várva, hogy bemehessek hozzá, és folytathassuk a beszélgetést. Amint beléphettem, rögtön elpárolgott az idegességem, látván, hogy a fogorvosi székben ülő páciens milyen huncut mosollyal élvezi a szokatlan helyzetet. Míg a következő fúrással csiszolásra vártunk, befejezte a történetet, amelyet előzőleg abbahagyott. Hazafelé, immár kart karba öltve, séta közben, majd ismét az autóban, végül otthon folytattuk a szabálytalan interjút. Ő a bölcsek latinus derűjével idézte föl az elmúlt csaknem száz esztendő eseményeit – én zaklatottságomat próbáltam rejtegetni előtte.

Délután a barátságos-világos Fejtő-lakás konyhájában kínált helyet. Férfi látogatóival nyilván a dolgozószobájában szokott beszélgetni, abban a panoráma ablakos kiszögellésben, ahol a forgalmas Párizsra lehet látni – a mi interjúnk azonban szinte mindvégig a konyhaasztal mellett kávézás, nassolás közben készült. Talán e női „felségterületen” meghittebben tudott számot adni intim emlékeiről – hiszen engem életútjának érzelmi vonatkozásai is érdekelték. (Imádott felesége, Rózsi már öt éve meghalt. De a festményei révén mindvégig jelen volt és maradt közös otthonukban.)

Ezen az estébe hajló délutánon végre hosszasan és meghitten tudtunk beszélgetni. Magával ragadóan empatikus volt. Még meg is rikattam, amikor kértem, próbálja fölidézni, hogyan mondta saját verseit József Attila. Készségesen leemelte a polcra az 1938-as Cserépfalvi-kötetet, s nagy beleérzéssel, fennhangon olvasta a Kései siratót. De kétszer is elsírta magát, amikor ahhoz a részhez ért: „Te már sehol sem voltál! Tőlem elvetted, kukacoknak adtad édes emléőd...” Abból, hogy újabb próbálkozásra sem tudta befejezni ezt a sort, arra következtettem, hogy sok évtized után, József Attila versét megszólaltatva saját édesanyja korai elvesztését is újraélte... Elcsukló hangját őrzi a magnószalagom.

Soha nem olvastam arról, amit ekkor elmondott. Úgy beszélt József Attiláról, mint akit mindvégig csodált, önmagát pedig – Ady metaforája alapján – a költő „cifra szolgájának” tekintette: „A mi viszonyunkban volt valami a mester–tanítvány kapcsolatból: famulus voltam Attila mellett. Az első perctől fogva szerelmes voltam belé – ahogy egy férfit lehet szeretni, amire a testi szerelemnek nincs sok köze. Különösnek tűnhet, de 1930-as első találkozásunktól kezdve – amikor a Tiszta szívvel című versétől elbűvölve, Lakatos Péter Pál közvetítésével fölkerestem a lakásán – ő lett az életem központja. Valósággal megbabonázott: megéreztem benne a varázslót. És számomra mindig sámán maradt. És az ő költészetének ismeretében határoztam el, hogy nem fogok többet verset írni.”

Éreztem, oly mélyen föltárukozott most, mint kevesek előtt. Sejtettem sincs, minek köszönhettem kivételes bizalmát. De boldog voltam, és megtisztelve éreztem magam! És képzelj, amikor szusszanásnyi pihenőt tartottunk, „tornázni” hívott a szalonba: egymás melletti széken ülve légyógy gyakorlatokkal, lazító-nyújtó akrobatikával vezettük le a nap fáradságát. Ő eközben is friss volt és mosolygós. Nem érződött rajta kimerültség. Mindvégig lenyűgözött, milyen sokfelé tud egyidejűleg koncentrálni. Sajnos, az interjú

alatt nem kapcsolta ki a telefonját, amely persze sűrűn megszólalt, ő pedig minden alkalommal fölcillanó szemmel fogadta a hívást és ráérősen diskurált. Ilyenkor leállítottam a magnót – s ahogy előrehaladt az idő, egyre gyakrabban kényszerültem erre.

Már rég elpilledtem, amikor egy huszonéves, gyönyörű lány csöngetett be: kitörő örömmel üdvözölték egymást (magyarul!), és legnagyobb elképedésemre rávette interjúalanyomat, hogy tartson vele fél órán belül egy farsangi bulira. Nem akartam hinni a fülemnek, amikor igent mondott. Hiszen még annyi kérdésre nem kaptam választ! Mi lesz így a könyvvel, amelynek erre a beszélgetésre kellene épülnie? Aggodalmas arcom láttán az öregúr elbűvölő mosollyal fordult hozzám: „Ugye, velünk tart? Legalább látja az esti Párizst...” Bevallom: az újabb idővesztés ellenére örültem a meghívásnak, hiszen a városból mindeddig csak azt az utat „ismerem”, amelyet a gyorsvasúttól a szállodáig, majd onnan az ő lakásáig megtettem.

Sokat autóztunk, mire megérkeztünk a fiatal művészek lakta házba, ahol már vártak bennünket. Igazi városnéző túrán érezhettem magam. Útközben Tünde – aki meghívott bennünket, magyar származású iparművész – „idegenvezetett”: hol járunk, mit láthatok éppen. És a lakás milyen remek helyen volt! Ha kinéztem az ablakon, ott magasodott közvetlen közelben a kivilágított Eiffel-torony, amelyet nem láthattam volna „élőben”, ha nincs ez az összejövetel. A karneváli hangulattól Fejtő is kivirult. Ő volt az est díszvendége, mindenki körülötte tolongott, vele akart szót váltani – ő pedig meghatóttan, gyönyörködve nézte a fiatalokat, élvezte a jó zenét, éppen csak táncra nem perdült, noha a járás már bottal is nehezebbre esett.

Feledhetetlen este volt. De... talán mondanom sem kell: másnap, az utolsó délelőttön is borult a program: néhány órára magamra maradtam a lakásban, mert a házigazdát halaszthatatlan baráti találkozóra hívták. Végre elgyönyörködhettem a panorámaablakok mögül föltáruló párizsi forgatagban. Ám ahogy múlt az idő, erőt vett rajtam a kétségbeesés. Hiszen még a felét sem tettem föl az előre végiggondolt kérdéseknek, és a repülőjegyem a ma esti gépre érvényes. Sírás fojtogatott, amikor végre hazaért. Meglátva szorongó arcomat, bűnbánó-kedves mosollyal kérte: menjünk ki a konyhába, folytassuk a beszélgetést. Aznap valahogy elkerülték a telefonok – noha nem hiszem, hogy a kedvemért kikapcsolta volna a készülékét...

Búcsúzásakor dedikáltam vele a Széchenyi Ágnes szerkesztette Szép Szóval című kötetét. És ő konyhai idillünkre emlékeztető, gáláns-humoros ajánlást írt a belső címlapra: „Drága Valachi Annának, aki most megint megfőzött, holott már rég meg voltam általa főzve. Szeretettel Fejtő Ferenc. Páris, 2005. febr. 20.”

Remélem, nem tettelek féltékennyé. Tudod, ő már csak ilyen: örök-pajkos trubadúr!

Most gyorsan bedobom ezt a lapot, mert mindjárt indul a gépem. Meglátod, előbb hazaérek, mint ez a kis párizsi anizs.